

بررسی روند اشتغال زنان

در استان کردستان

نیازی یعقوبی*

بررسی و مطالعه علمی عوامل و فرآیندهای مربوط به کم و کیف جمعیت، بی‌کاری و اشتغال و موارد مرتبط با مقوله‌های فوق با توجه به امکانات موجود و بالقوه، امری ضروری می‌نماید. اگرچه بررسی وضعیت جمعیت و بی‌کاری با توجه به منابع موجود تقریباً تصویری گویا و دقیق از وضعیت بازار کار را برای ما مشخص می‌کند ولی بایستی اذعان کرد که نارسایی‌های موجود در این راستا خصوصاً فقدان بانک اطلاعاتی و وجود اطلاعات پراکنده در دستگاه‌های اجرایی می‌تواند در سیستم برنامه‌ریزی کلان استان اشکالات زیادی را موجب شود. امیدواریم برنامه‌ریزی صحیح در جهت استفاده بهینه از توانمندی‌های استان به منظور ایجاد اشتغال مولد، نهایتاً کنترل نرخ بی‌کاری را به دنبال داشته باشد.

در این جا برای بررسی روند اشتغال زنان و مقایسه آن با مردان در استان و کشور به سه دوره زمانی مشخص اشاره می‌شود.

* - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی استانداری کردستان

الف - دوره سال‌های ۵۵ - ۱۳۴۵:

در این دوره میزان کل اشتغال در کشور روندی صعودی داشته است و به طور متوسط سالانه ۲/۵ درصد افزایش داشته است. جدول (۱). و سالانه به طور متوسط حدود ۲۱۵ هزار فرصت شغلی

جدول (۱)

متوسط شغل ایجاد شده در هر سال برای مردان		متوسط شغل ایجاد شده در هر سال برای زنان		متوسط کل شغل ایجاد شده در هر سال		سال
کشور	استان	کشور	استان	کشور	استان	
۱۷۹۲۲۷	۳۴۹۵	۳۶۱۶۱	۷۴	۲۱۵۳۱۸	۳۵۶۹	۱۳۴۵-۵۵
۹۹۱۱۰	۱۶۵۴	۴۱۰۷۰	۶۲	۵۸۰۰۰	۱۷۱۶	۱۳۵۵-۶۵
۴۰۰۰۰۹	۶۴۴۱	۱۰۰۰۸۱۸	۲۷۱	۵۰۰/۰۰۰	۶۷۱۲	۱۳۶۵-۷۵

ایجاد شده است که سهم اشتغال زنان و مردان به ترتیب ۱۶/۸ و ۸۳/۲ درصد بوده و به عبارتی دیگر تعداد مشاغل ایجاد شده برای آنها به ترتیب ۳۶ هزار و ۱۷۹ هزار بوده است. در این دوره استان کردستان روندی شبیه کشور داشته است و زنان سهم کمی از اشتغال داشته‌اند و به عبارتی مشاغل ایجاد شده برای زنان ۷۴ مورد و برای مردان ۳۴۰۰ مورد بوده است.

ب - دوره دوم سال‌های ۶۵ - ۱۳۵۵:

این دوره که همزمان با اعتصابات و وقوع انقلاب اسلامی است اشتغال روندی نوسان داشته است و حدود ۵۸ هزار فرصت شغلی جدید سالانه در کشور ایجاد شده است و سالانه حدود ۳/۴ درصد نیروی کار زنان کاهش یافته و به عبارتی ۴۱ هزار فرصت شغلی به مردان تعلق گرفته است. و در استان کردستان نیز وضعیت بدتری حاکم بوده است به طوری که سالانه به طور متوسط ۶۰ شغل برای زنان ایجاد شده و بقیه به مردان تعلق گرفته است و این نشان می‌دهد که یکی از آسیب

پذیرترین گروه‌های شغلی، شاغلین زن در هر مجموعه می‌باشند که در مقابل کم‌ترین نوسان بازار لطمه می‌بینند و از صحنه خارج می‌شوند.

ج- دوره سوم سال ۱۳۶۵-۷۵:

خاتمه یافتن جنگ تحمیلی و تحریم اقتصادی و استفاده از ظرفیت‌های خالی همزمان با این دوره بود. در کشور اشتغال به طور متوسط سالانه ۴ درصد رشد داشته و حدود ۵۰۰ هزار فرصت شغلی ایجاد شده که ۱۰۱ هزار فرصت شغلی برای زنان و در مقابل ۴۰۰ هزار فرصت شغلی برای مردان ایجاد شده است. در این دوره کردستان نیز نسبت به دو دوره قبل وضعیت بهتری داشته و سالانه به طور متوسط ۶۷۰۰ شغل ایجاد شده است که ۶۴۰۰ مورد آن به مردان تعلق گرفته است (جدول ۱).

می‌توان نتیجه گرفت روند نرخ رشد تقاضای نیروی کار زنان و مردان از یکدیگر متفاوت بوده و از سوی دیگر سهم اشتغال زنان در شرایط بحران کاهش چشمگیری داشته است.

مشارکت زنان به گواهی آمار:

اگرچه نصف جمعیت کشور را زنان تشکیل می‌دهند ولی متأسفانه بخش کوچکی از فعالیت در جامعه را عهده‌دار هستند. به طوری که ۸۰ درصد نیروی کار در کشور را مردان و حدود ۲۰ درصد بقیه را زنان تشکیل می‌دهند و این عدم تساوی بین زنان و مردان در مناطق شهری شدیدتر از مناطق روستایی است.

براساس سرشماری‌های ۱۳۵۵-۷۵ جمعیت زنان استان از ۳۷۱ هزار نفر به ۶۶۱ هزار نفر رسیده است یعنی تقریباً در طی این ۲۰ سال جمعیت زنان در استان دو برابر شده است. در طی سال‌های ۶۵-۷۰ جمعیت فعال زنان کاهش یافته است، به طوری که نرخ فعالیت زنان از ۱۶ درصد در سال ۵۵ به ۳/۸ درصد در سال ۶۵ و به

۶ درصد در سال ۷۰ و ۸ درصد در سال ۷۵ رسیده است. کاهش فعالیت زنان به علت ادامه تحصیل و بالا رفتن سن آنان برای استخدام و عدم تمایل کارفرمایان در به کارگیری زنان می باشد.

باتوجه به این که در فاصله سال های ۷۵-۱۳۵۵ جمعیت زنان در استان دو برابر شده است ولی متأسفانه شاغلین زن روندی کاهش پیموده است و فعالیت زنان نیز به نسبت کاهش یافته و باتوجه به وجود زنان تحصیل کرده در سال های اخیر، این بی توجهی به قابلیت های زنان در استان تأسف آور است.

سهم اشتغال زنان در بخش های نوین اقتصادی منحصر به مشاغل سنتی و خدماتی از قبیل معلمی، پرستاری و کارمندی سازمان های دولتی شده است و تعداد زنانی که در رشته های فنی و حرفه ای فعالیت دارند به نسبت مردان بسیار ناچیز است و سهم اشتغال زنان در مشاغل گروه صنعت کاهش چشمگیری داشته است.

روند کل شاغلین از این قرار بوده است: درصد شاغلین مرد نسبت به کل شاغلین در سال ۵۵ کمتر از سال ۴۵ و در سال ۶۵ بیشتر از هر دو سال ذکر شده است و این بدین معنی است که روند اشتغال زنان در کل اشتغال، همواره طی ۲۰ سال گذشته به نفع مردان رو به کاهش بوده است. و نرخ فعالیت مردان در مناطق شهری و روستایی از سال ۴۵ به بعد همواره از نرخ فعالیت زنان بیشتر بوده است و این امر نشانه عدم امکان دسترسی زنان به اشتغال بوده است.

دلایل کاهش مشارکت زنان:

علاوه بر مطالبی که گفته شد، می توان از منظر دیگری به عدم مشارکت زنان در اشتغال نگاه کرد. به عنوان مثال، در صورتیکه ما ۷۰ درصد از تولید ناخالص داخلی را در جوامع سنتی برخلاف جوامع صنعتی، بخش مهمی از زنان در تولید

مشارکت ندارند. در حین گذار اقتصاد جامعه از سنتی به صنعتی، حرفه‌ها و صنایع دستی که زنان در آن نقش مهمی را ایفا می‌کنند و به تدریج اهمیت خود را در تولید، اشتغال و درآمد از دست می‌دهد و همین امر سبب کاهش مشارکت زنان در نیروی کار می‌شود.

عدم مشارکت زنان در نیروی کار را نمی‌توان فقط به سنت‌ها، اعتقادات و عوامل فرهنگی نسبت داد، به نظر می‌رسد تجربه مناطق و کشورهای پیشرفته مؤید این نظر است. بدین معنی که اگر در بلند مدت فرصت‌های اشتغال و درآمد در جامعه شکل

گیرد، بخش مهمی از جمعیت از فعالیت‌های کشاورزی به غیر کشاورزی روی می‌آورند و روستانشینی اهمیت نسبی کم‌تری می‌یابد و شهرنشینی مشکل عمده سکونت را به خود می‌گیرد. و در گذر از جامعه سنتی به جامعه نوین صنعتی، باورها و اعتقادات کهن رنگ می‌بازد و جای خود را به مناسبات و فرهنگ شهری می‌دهد. بنابراین نرخ اندک مشارکت زنان در نیروی کار را باید به فقدان رشد اقتصادی در منطقه و ساختار اقتصادی عقب مانده آن نسبت داد.

افت مشارکت اقتصادی جمعیت بیشتر از ناشی از خروج اجباری زنان از فرآیند تولید به ویژه در بخش‌های سنتی و بخش‌های وابسته به اقتصاد کشاورزی منطقه می‌باشد، به طوری که در جوامع روستایی از دیرباز زنان نقش اساسی در گسترش اقتصاد روستایی داشته‌اند.

توصیه‌ها برای بهبود سهم زنان در اقتصاد:

- ۱- گسترش اشتغال خانگی زنان و افزایش مشارکت زنان در صنایع کوچک.
- ۲- تقویت مهارت‌های علمی و آموزش‌های علمی زنان برای دستیابی به تخصص‌ها و فن‌آوری‌های نوین.
- ۳- بازنگری در سنت‌های فرهنگی و اجتماعی که به نام دین و یا تعصبات قومی،

مانع از گسترش اشتغال زنان می شود.
 ۴- ایجاد هماهنگی میان عرضه و تقاضای نیروی کار زنان با تأکید بر اصل شایسته سالاری در جذب نیروی کار.
 ۵- تشویق و هدایت سازمان های غیر دولتی به ارائه آموزش های فنی و حرفه ای به خصوص در زمینه صنایع کوچک خانگی در مناطق محروم روستایی و عشایری.

جدول تحول وضعیت فعالیت زنان استان کردستان از نظر اقتصادی

شرح	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵
کل جمعیت	۳۷۱۹۵۲	۵۲۵۹۳۲	۵۹۵۷۵۶	۶۶۱۲۱۸
جمعیت ۱۰ ساله و بالاتر	۳۴۸۸۸۹	۳۳۸۲۷۶	۳۹۳۲۱۲	۴۸۰۰۲۴
جمعیت فعال	۴۱۴۸۸	۱۲۹۴۴	۲۳۶۷۱	۳۸۶۶۱
جمعیت شاغل	۴۰۶۹۵	۸۶۷۷	۱۶۶۱۹	۳۵۷۷۸
جمعیت بیکار در جستجوی کار	۷۹۳	۴۲۷۶	۷۰۵۲	۲۸۸۳
نرخ فعالیت	۱۱٪	۳٪	۶٪	۸٪
نرخ اشتغال	۹۸٪	۶۷٪	۷۰٪	۹۲٪
نرخ بی کاری	۱٪	۳۳٪	۲۹٪	۷٪

مأخذ: آمارنامه سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن استان